

نسبت تاریخ جهان با تاریخ مصر، شام جزیره، تاریخ سیاسی - اجتماعی مصر و سوریه و جزیره در دوران اسلامی، عدم امکان اقدام جامع مشترک در منطقه

محمد رضا شهیدی پاک^۱

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز

چکیده

اهمیت این پژوهش تاکید قرآنی بر تقدس این قسمت از ارض است چرا نام آن را قران ارض مقدس نهاد چون در واقع همواره جدا از رویداد عالم و مهیمن بر آن است. خطاب قرآنی وضع دائمی قدس است. "سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ". اهمیت بررسی سیاسی اجتماعی مصر و سوریه جزیره (شام) در این ایه آمده است. تقدس، که محور باز سازی انسان است. مصر، شام، جزیره سه واژه ای است که همچنان تاریخ با آن ها ساخته می شود و شاخص ترین نمونه مورد مطالعه آکادمیک (Academic Case Study) برای کاربرد نظریه های عمده و بنیادین علوم انسانی بویژه در علوم سیاسی، تاریخ، جغرافیا، جامعه شناسی، انسان شناسی، الهیات در جهان است. هلال خصیب و سوریه قدیم از دیرباز محل فرهنگ ها و تمدن هایی از دوره های باستانی آشوری (دروازه ایشترار، بابل) و هخامنشی و سلوکی و ساسانی و در دوره اسلامی شاهد دولت های اموی، عباسی، فاطمی، ایوبی، ممالیک و عثمانی بوده است. آغاز بزرگترین حادثه تاریخ جهان در این نقطه قابل ردگیری است. جنگ جهانی اول از جزیره با پیاده شدن سربازان انگلیسی و هندی در دهانه اروند رود در ۷ نوامبر ۱۹۱۴ آغاز شد و جنگ جهانی دوم که به علت اشتباهات عهدنامه ورسای (۷ مه ۱۹۱۹) بود و تاثیر زود و مستقیم آن در جهان اسلام در مصر و شام جزیره آشکار شد. بر اساس این سیر پیوسته در مصر و شام و جزیره، تاریخ، علم گذشته نیست به علم آینده است. حوادث منطقه مانند حادثه کانال سوئز (۱۹۷۶) دارای نتایج پیشرو و دارای ابعاد جهانی است. از سیوطی تا کسینجر حدود پنج قرن می گذرد. سیوطی مصر را جهان کوچک در برابر جهان بزرگ دانسته است و کیسینجر برای صلح جهانی به اهمیت مصر و برای کنترل جنگ به اهمیت شام و جزیره تاکید می کند. آغاز تاریخنگاری قران از نسبت قدرت حجاز به قدرت مصر و شام جزیره است که بیش از هفتصد بار مورد نزاع ایران و روم بوده است و به نوبت در موضع سرزمینی و موقعیت امپراطوری ایران و روم قرار گرفته است. سیاست انتقال قدرت از حجاز به کوفه در برابر سیاست اموی - عثمانی انتقال پایتخت از مدینه به دمشق، برای کنترل جزیره که کلید سلطه بر مصر و شام است، تاثیر زود به بار آورد، خطر روم از کعبه دور شد، نزاع داخلی به مرزهای شام منتقل شد و زمینه های استمرار فتوحات باقی ماند. از سویی واحد تحرک و تغییر در این منطقه اراده انسان است و مصر و شام به عنوان پدیده ای که با تغییرات دائم سیاسی - اجتماعی و فرهنگی روبرو است، دارای ساحت انترپولوژی فرهنگی - سیاسی - مذهبی و اجتماعی است. رفتار انسان در قرون متمادی در تاریخ مصر و شام و جزیره درج شده است. انسان مصر و شام، حیوان سیاسی درگیر دایم با رویداد تاریخی است. جوش خوردن دو صورت بشریت غربی و شرقی با رفتار نظامی و فرهنگی در شامات بر اهمیت هستی شناسی شام افزوده است. این اراده انسان منجر به فرقه گرایی باستانی و تاریخی مضمینی است که هرگز امکان اقدام جامع مشترک در سوریه وجود نداشته است و این مطلب از واقعیت های تاریخ مصر و شام و جزیره در قرون وسطی است. مصادر متقدم و منابع معاصر و خاورشناسان به آن تصریح کرده اند که شامات مرقعه چهل تکه یی از مجموعه عقاید و مذاهب بسیار مختلف است و امکان ارائه اقدام جامع مشترک در مسئله ارض مقدسه، در مصر و شام و جزیره برای ایجاد صلح پایدار وجود ندارد و جنگ دائمی در این مناطق اجتناب نا پذیر است. نه تنها مورخ سیاستمدار قرون وسطی بلکه سیاستمدار کاربردی و فلسفه و سیاست مدرن هابز و هگل و کسینجر بر اثر مستقیم بین مصر و شام و جهان تاکید دارند. پژوهش حاضر نتیجه تحقیقات پیشین مولف در تاریخ تحولات مصر و شام و جزیره است.

واژه های کلیدی: مصر، شام، جزیره، تاریخ جهان، ارتباط عالم کبیر با عالم صغیر، سیوطی، هگل، هابز

۱-نسبت مصر و حوادث جهان از سیوطی تا کیسینجر العالم الصغیر سلیل العالم الکبیر-ژنتیک ثابت از قونیه تا مصر بر این مبنای ذاتی تاریخ مصر و جهان، تاریخ مصر و شام و جزیره به نوعی بخشی از تاریخ ادیان جهانی و بخشی از تاریخ اروپا و قسمتی از تاریخ محلی کشور مصر و سوریه و عراق و اردن است. اهمیت اراده انسانی از دیگر سو، همواره محرک ذائقه های سیاسی اجتماعی شرق شناسی انگلیسی و امریکایی است که همواره درصدد زنده کردن تاریخ اسلام در مصر و شام و جزیره هستند زیرا ان ها بر این اعتقاد قدیمی هستند که از قونیه تا رقه دارای ژنتیک ثابت و مکان و زمان ثابت تاریخی در حافظه تاریخی ملل است و شباهت تاریخ به تاریخ شباهت آب به آب است. لذا در محدوده مکانی از قونیه تا غوطه و رقه در فواصل زمانی متفاوت قدرت ها در برابر یکدیگر به نزاع پرداخته اند. و این منطقه میز شطرنج و کلیت ثابت نزاع نیروهای اسلامی و شیعی و مسیحی و یهودی شبیه هم بوده است. چنانکه کوهن اظهار داشت ارتباطی بین شرق شناسی و مطالعات ان و سیاست روز وجود دارد. او در مورد کتاب های دایره المعارف در مورد اسلام گزارشی آورده است و می نویسد: کتاب بیندر موسوعه مطالعات خاورمیانه چاپ ۱۹۷۶ نوعی جنگ جامع است و نویسنده اش ان را پایه ای محکم برای سیاست امریکایی قرار داده است (کوهن-۱۳۷۰/۳۴) شرق شناسی بیش از نیم قرن است که می خواهد با تعابیر جدید جغرافیایی از مصر و شام و جزیره به شمال آفریقا و خاورمیانه در نیمه قرن بیستم به جای مغرب و افریقه و خاورمیانه بر شامات و بر جزیره و ایران برای استفاده از تاریخ و جغرافیا در منافع نوین خود در شرق بوسیله شرق شناسی استفاده کند. این همان مسئله پویایی تاریخ در مصر و شام و جزیره براساس برخورد اراده انسان غربی و شرقی است.

۲-مصر میزان جنگ در دنیا

از سیوطی تا کیسینجر، این جمله سیوطی حاکم است که: مصر جهان کوچک موثر در عالم جهان بزرگ است. العالم الصغیر سلیل العالم الکبیر کیسینجر می نویسد: مصر و شامات دو محور اصلی صلح و جنگ در خاورمیانه هستند ورود به جنگ در خاورمیانه بدون مصر ممکن نیست و استقرار صلح در ان جا بدون سوریه انجام پذیر نیست. ۵۰۰ سال پیش از کیسینجر این مورخ مصری از جایگاه مصر و شام و جزیره در تاریخ جهان نوشته است. در تصور او تاریخ ایده ئولوژیک مصر و شام و جزیره نسبت برابر با تاریخ جهان دارد. سیوطی مورخ مصر عهد دولت ممالیک مصر و شام بار انتولوژیک و هستی شناختی تاریخ مصر را برابر با تاریخ جهان دانسته است. او مصر را العالم الصغیر ، سلیل العالم الکبیر نامیده است. و مابعدالطبیعه تاریخ مصر و شام نقطه تاثیر در تغییرات تاریخ جهان است و او به اهمیت بار هستی شناسی تاریخ مصر در رابطه با تاریخ جهان و تغییرات دور و دراز تمدنی ان توجه کرده است. شهرهای مصر و شام و جزیره داری بنیان های پویا شهر اید ئولوژیک هستند. قاهره بغداد و دمشق و بیت المقدس نماد شهر و ایده ئولوژی است. این ایده ئولوژی از دوره باستان با عنوان سیاست کعبات شروع شد و در جنگ کعبات، همه کعبات از کعبه مصر عین شمس و کعبات حران و دمشق و بیت المقدس و هیکل یهود در برابر کعبه اسلام باطل شد. ظهور اسلام جایگزین سرزمین امن جدید به جای سرزمین امن قدیم است. سوره بلد در قران، تاریخنگاری شهر مکه به عنوان سرزمین امن در برابر سایر بلاد است. مناسک حج ابراهیمی که تحریف شده بود، احیا شد و سایر مسیر های حج بویژه حج به قبله اول ادیان یعنی بیت المقدس منسوخ شد و به تدریج با پایان جنگ های صلیبی برای همیشه خط حج مسیحی باطل شد. چنانکه نتیجه پیروزی اسلام در جزیره العرب، بطلان کعبات بود، شکست کعبات مصر ایران شام و حبشه و یمن در برابر کعبه مکه آغاز این سیاست بود که آخرین تلاش سرهنگ مسیحی رومی ابرهه را در مکه در هم شکست.

۳- پارادایم شرق شناسی تاریخ با شرایط هابزی - کاربرد نظریه سیاسی در تاریخ مصر و شام و جزیره قلب خاورمیانه

یکی از موارد مهم کاربرد نظریه در تاریخ استعمال نظریه سیاسی هابز در وضعیت حاکم بر جوامع است. برخی محققان کوشیده اند صحت این فرضیه را در خاورمیانه بویژه شامات نشان دهند. خاورمیانه بویژه قلب ان به خصوص از ۱۹۴۵ به بعد نمونه مورد مطالعه (case study) محافل اکادمیک اروپا و شرق شناسی ان است و محل آرایه تئوری ها و فرضیه و جنگ اکادمیک در رد و نقد و اثبات ان است. یکی از موارد این نظریه پردازی در تاریخ مصر و شام و جزیره که اصل خاورمیانه است بوسیله یکی از نویسندگان معاصر اروپایی است که کوشیده تاریخ این منطقه را بیرون از فرضیه های هابزی و شرق شناسی بررسی کند. در تحلیل تاریخ و سیاست خاورمیانه در نیمه دوم قرن بیستم یک سوال را باید مطرح کرد و این که پیش داوری در بررسی مسایل ان بر اساس شرایط هابزی حاکم بر خاورمیانه است و نام ان برابر با جنگ دائم است و این کتاب در نظر دارد با بررسی سری نمونه های خاص (case) و در نظر گرفتن عوامل و شرایط دخیل در این نمونه ها که موجب جنگ در این منطقه شده است درستی برداشت خاص را مورد بررسی قرار دهد.

۴- هگل و فلسفه تاریخ مدیترانه و شامات (Levant)

هگل فیلسوف قرن هیجدهم المان از جمله نظریه پردازان اروپایی است که مدیترانه را ناف زمین و بویژه شامات را در قلب تاریخنگاری جهان قرار داده است و ان را نقطه پر جنبش تاریخ دانسته است عرصه تاریخی جهان دارای تاریخ کهن است. جهان کهن سه بخش متمایز دارد که بر اساس معقول و معنوی تقسیم شده است و پیوستگی ذاتی دارد همگی پیرامون دریایی هستند که عامل پیوستگی ان ها است. دریای مدیترانه کانون همیشگی جهان کهن است یونان ان کانون روشنی بخش تاریخ در این منطقه جای دارد و سپس در شام بیت المقدس را می بینیم که مرکز یهود و مسیحیت است و در جنوب مکه و مدینه مرکز اسلام. بخش شرقی آسیا یک کران و سرزمین های شمال الپ یک کران دیگر عرصه تاریخ جهانی شد ولی بخش شرقی در یگانگی فشرده خود باقی ماند و وارد جریان تاریخ جهانی نشد. سرزمین های ان سوی شام نقطه آغاز تاریخ جهانی اند ولی این نقطه خود بیرون از تاریخ است. نقطه پایان این جریان در غرب و نقطه پر جنب و جوش ان در پیرامون مدیترانه است.

۵- جامعه شناسی تاریخی و جامعه شناسی باستانی جوامع مصر و شام و جزیره

مصر و شام به عنوان پدیده ای که با تغییرات دائم سیاسی - اجتماعی و فرهنگی روبرو است مورد توجه محققان جامعه شناس و باستان شناس قرار گرفته است. از بین متقدمان ابن خلدون و مفریزی پیشگام تحلیل سیاسی - اجتماعی جوامع مستقر در تاریخ مصر و شام هستند در بین تحقیقات معاصر مانند نمونه کحاله در مباحث اجتماعی فی عالمی العرب و الاسلام است، وجه اهمیت جامع تاریخ مصر شام از جهت باستانی و اولیت شهری ان در جهان است. بررسی روند باستانی این منطقه حاکی از تراکم جمعیت و ترافیک انسانی و تغییرات متنوع ان در این سرزمین است.

۶- نتیجه - قهرمان تاریخ عبدالناصر، نتایج پیشرو و جهانی در بستن کانال سوئز (۱۹۷۶)

اشاره تاریخنگاری قران به حادثه ای که بیش از هفتصد بار مورد نزاع ایران و روم است و حادثه سوئز نشان داد مصر هنوز محور تغییر جهان است.

منابع

محمد رضا شهیدی پاک، (۱۳۹۷)، مطالعه تحلیلی تاریخ مصر شام جزیره، سرای کتاب قم.